

L'AGRUPACIÓ D'ALUMNES SORDS AMB LLENGUATGE ORAL EN CENTRES ORDINARIS

M. Claustre Cardona / Carme Gomar

CREDA Baix Llobregat- Anoia

Absans de començar a desenvolupar el contingut d'aquest article, cal definir de qui parlem quan parlem de nens sords. Encara que, internacionalment està completament estesa la classificació dels alumnes amb pèrdues auditives en dos grups, hipoacúsics i sords, depenent de com i en quin grau la pèrdua auditiva incideix en la percepció de la paraula, en entorns propers encara és possible trobar la utilització del terme "sord" per a tot tipus de pèrdues. Tota vegada que les necessitats derivades per la pèrdua auditiva són molt diferents segons es pertanyi a un grup o l'altre, és adequat d'especificar a qui fa referència l'expressió "alumnes sords".

L'Oficina Internacional d'Audiologia (B.I.A.P. en francès) va proposar de classificar les pèrdues auditives a partir de la mitjana de les pèrdues en freqüències 500 Hz, 1000 Hz, 2000 Hz i 4000 Hz. Segons això, la classificació aniria des d'una audició normal a una pèrdua auditiva pregona, passant per diferents graus de pèrdua, des de lleugera a mitjana o severa. La incidència d'aquests graus en la percepció espontània del llenguatge és més determinant a mida que la pèrdua auditiva creix, fins a arribar a un punt que, tal i com diuen Quigley i Paul (1984) "(...) en algun moment del continuïum audiològic, hi ha una discontinuïtat funcional: a l'hora d'aprendre, la persona esdevé principalment visual enlloc d'auditiva". Quan parlem "d'agrupació d'alumnes sords", estem parlant d'un col·lectiu que té dificultats importants per a la percepció espontània del llenguatge oral, cosa que, consegüentment, implicarà la generació d'un conjunt de decisions i d'actuacions dirigides a pal·liar, tant i com sigui possible, les dificultats que aquesta situació pugui generar. Amb tot, cal puntualitzar que moltes d'aquestes actuacions i decisions s'hauran fet o pres molt més abans del moment de l'escolarització d'aquell alumne, com a conseqüència del diagnòstic de pèrdua auditiva. Una de les decisions més importants serà la que fa referència a la modalitat de comunicació, ja sigui signada, bilingüe o oral. Aquesta decisió tindrà un paper important a l'hora de l'escolarització, ja que una opció signada o bilingüe comporta la necessitat d'un centre, on la llengua de signes sigui eina de comunicació i d'aprenentatge. En canvi, en el cas de nens hipoacúsics o sords, les famílies dels quals han optat per l'opció de llengua oral, la seva escolarització es preveu en qualsevol centre ordinari ja que la llengua oral és l'eina comú per a la comunicació i l'aprenentatge en tots els centres. Aquesta planificació, totalment justificable a nivell teòric, té uns resultats molt diferents a nivell pràctic pel que fa a la resposta educativa dels alumnes sords (és a dir, amb pèrdues molt importants). Hem comentat més amunt, com, a partir d'un cert grau de pèrdua auditiva, hi ha un canvi funcional, l'aprenentatge espontani del llenguatge oral està molt compromès i depèn fortament de tot un conjunt d'actuacions prèvies: detecció primerenca, orientació i

seguiment dels pares (tant pel que fa a la superació del dol com en els aspectes comunicatius), ús de pròtesis, etc... tot un conjunt de variables que configuraran l'evolució d'aquell nen en més o menys grau, però que, tot i així, demanaran una resposta educativa planificada i complexa. Aquesta resposta educativa difícilment és possible de donar en tots i cada un dels centres ordinaris que acullen alumnes sords, és per això que s'ha contemplat la possibilitat d'agrupar-los en centres que vulguin modificar la seva pràctica educativa per donar una resposta, el més normalitzada possible a aquests alumnes.

COM REPERCUTEIX UNA PÈRDUJA AUDITIVA EN EL DESENVOLUPAMENT D'UN INFANT?

Una pèrdua auditiva important té repercussions pel que fa a la percepció d'informació sonora, cosa que incideix en la manera com es coneix el món i com s'hi relaciona. Això té implicacions en diferents aspectes del desenvolupament de l'infant, especialment quan aquesta és present des del naixement o en els primers mesos.

Des del punt de vista comunicatiu, no només incideix en l'aprenentatge del codi oral, sinó que també configura una manera específica de comunicar-se. Tal i com hem anat dient, una pèrdua auditiva important comporta un canvi funcional (Quigley i Paul, 1984) ja que la percepció del llenguatge deixa de recolzar-se en l'audició i passa a ser visual. Aquest aspecte funcional configura una manera diferent de relacionar-se i té un pes important quan, en les interaccions entre el nen sord i l'adult, es parla i comenta sobre un objecte o un fet que s'està vivint: al nen sord li cal dirigir la mirada alternativament a les dues fonts d'informació, l'objecte i els llavis (o les mans) del seu interlocutor. En canvi, el nen oient rep les dues informacions de manera simultània, facilitant-li l'establiment de relacions entre allò que es diu i allò que es veu. Tenir present aquesta manera diferent d'interaccionar implica ensenyar als interlocutors com compensar-la, per exemple donant més temps per dirigir la mirada. Per altra banda, l'esforç que li pot representar pot fer que es cansi més aviat o que doni poca resposta a la interacció. Aquesta situació pot comportar que les persones de l'entorn restringeixin les seves interaccions amb el nen sord, donant-li moltes menys possibilitats d'experiències comunicatives, cosa que, lògicament, incidirà en les seves oportunitats d'utilitzar el llenguatge per a qualsevol de les seves funcions. I encara, una mala comprensió de les necessitats de l'infant sord pot fer que les interaccions es donin més des d'un estil instructiu (per a ensenyar) que no pas comunicatiu. Així, veiem que, tot i que una pèrdua auditiva configura una manera de funcionar, és com actua l'entorn qui determina el grau de desenvolupament comunicatiu de l'infant sord. Per tant, és molt important que les persones de l'entorn entenguin i sàpiguen com

interaccionar amb l'infant sord per tal que tingui tantes o més oportunitats comunicatives de qualitat que els altres nens oients.

Pel que fa a l'aprenentatge del llenguatge oral, aquest també és compromès per la pèrdua auditiva. L'ús primerenc de pròtesis facilitarà, en més o menys grau, la percepció del llenguatge i, consegüentment, el seu aprenentatge, però, tot i així, al nen sord li caldrà la lectura labial per poder comprendre el que se li diu. No obstant, la lectura labial no mostra de manera prou transparent tot el sistema fonològic, i per tant, per la percepció del llenguatge oral, cal el recolzament d'altres recursos: restes auditives, sistemes complementaris..., com diuen Freeman i Blockberger (1987) "(...) adquirir llenguatge sentint-ne només fragments o veient-ne una representació parcial en els llavis és realment una tasca difícil". Per altra banda, l'experiència lingüística en diversitat de situacions comunicatives li permetrà l'aprenentatge del codi, però cal tenir present que, mentre que el nen oient sent estructures lingüístiques que s'emeten en el seu entorn encara que no es dirigeixin a ell, el nen sord només rep allò que, de manera volguda, se li diu. Per tant, si l'entorn no té present aquest aspecte i restringeix el llenguatge que li dirigeix, està també restringint de manera clara el seu desenvolupament lingüístic.

També el **desenvolupament cognitiu** pot estar compromès si no es té present que l'entrada de la informació és sobretot visual i que cal aquest recolzament per facilitar l'aprenentatge del nen sord. Amb tot, però, el recolzament visual no és suficient si el llenguatge no actua com a mediador i matisa la informació rebuda visualment. Un estudi portat per Marchesi i altres (1995) sobre l'evolució del joc simbòlic en els nens sords, mostra com aquests són capaços de fer accions simbòliques de diferents tipus: assumir el punt de vista dels altres, utilitzar objectes per funcions diferents de la seva, organitzar una seqüència d'accions... però on sembla que tenen dificultats és a assignar un rol als personatges i portar a terme les accions pròpies del rol assignat així com planificar i organitzar les seves accions. En aquests aspectes el llenguatge hi té un paper important com ho demostra el fet que, en la recerca, s'han trobat interrelacions entre els diferents nivells de realització i el nivell de llenguatge. No obstant això, juntament amb el paper del llenguatge, també el rol de l'adult és molt important en el creixement cognitiu del nen sord. Així, seguint la teoria de la interacció social de Vygotsky, segons el qual, aprendre és un procés compartit de pensament, l'aprenentatge d'aquests nens demana, de manera clara, la mediació dels altres per donar significat i interpretar l'entorn captat visualment.

La incidència de la pèrdua auditiva en el **desenvolupament**

personal se situa en dos aspectes. El primer d'aquests té a veure amb com la manca de capacitat per percebre informacions sonores de l'entorn genera una sensació de descontrol de la situació i, consegüentment, d'inseguretat. A còpia d'experiències incontrolables en les quals la percepció auditiva ha impedit l'accés a la informació, es genera un inseguretat totalment justificable. Per altra banda, l'entorn, també influït per la falta de control de la informació sonora, sobreprotegeix en excés i impedeix el creixement cap a l'autonomia del nen sord.

I finalment, pel que fa al **desenvolupament social**, cal tenir present que la percepció d'un mateix com a diferent pot comportar una mala integració social, augmentada per la manca d'habilitat per interaccionar, per fer amics, per a ser acceptat pels companys. Una vegada més, el paper de mediador de l'adult és important pel desenvolupament del nen sord en aquesta dimensió.

Com es pot deduir de l'anàlisi d'aquesta descripció, hi ha un fet de base, la pèrdua auditiva, que té unes conseqüències en el desenvolupament dels infants que la pateixen. No obstant, la relació entre aquests fets i les seves conseqüències no és una relació lineal de causa-efecte sinó que, tal i com ja hem apuntat més amunt, hi ha altres variables que configuraran d'una manera determinada cada un dels nens, encara que el grau de pèrdua sigui el mateix.

QUÈ CAL TENIR EN COMPTE PER PLANTEJAR LA RESPOSTA EDUCATIVA?

En el moment de l'escolarització d'aquests alumnes sords, el seu desenvolupament en cada un d'aquests aspectes serà més o menys proper al que els correspondrà per edat cronològica però, el que és cert és que encara els quedarà un llarg camí cap al ple desenvolupament de les seves capacitats.

Per a l'ajustament de la resposta educativa cal tenir present tres nivells:

1. Les implicacions educatives d'una pèrdua auditiva important.
2. Els plantejaments educatius que ha de fer un centre per a poder donar resposta.
3. La concreció d'aquesta a l'aula i a nivell individual.

1. Implicacions educatives

Assegurar el ple desenvolupament dels alumnes sords implica una sèrie de decisions i actuacions a nivell escolar, resumides en el següent quadre:

ASPECTES DEL DESENVOLUPAMENT GENERAL DELS ALUMNES AFECTATS PER UNA PÈRDUA AUDITIVA	IMPLICACIONS EDUCATIVES PER DONAR RESPOSTA A LES NECESSITATS
ASPECTES COMUNICATIVO LINGÜÍSTICS	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Necessitat d'apropiar-se de manera espontània d'un codi comunicatiu útil amb l'entorn. ▪ Necessitat d'establir comunicació oral amb els altres. ▪ Necessitat d'accedir a la lectura i l'escriptura com a eina de comunicació 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Disseny d'un pla d'actuació (familiar, escolar i de l'entorn) adreçat a afavorir el desenvolupament lingüístic en les situacions comunicatives naturals. ⇒ Ús d'estratègies comunicatives i lingüístiques. ⇒ Planificació de situacions comunicatives que facilitin l'ús del codi escrit.
ASPECTES D'ACCÉS AL CURRÍCULUM I METODOLÒGICS	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Necessitat d'un currículum que tingui en compte les dificultats derivades de la pèrdua auditiva. ▪ L'accés a la informació de l'entorn. ▪ Necessitat d'assegurar l'accés al codi escrit. ▪ Necessitats d'establir relacions cognitives més enllà de l'experiència directa i la concreció. ▪ Necessitat d'una avaluació del coneixement independent de la forma lingüística. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Anàlisi del currículum general i si s'escau, desenvolupament d'adequacions en funció de les possibilitats de l'alumne. ⇒ Ús de diferents vies d'entrada i d'estratègies facilitadores d'accés a la informació. ⇒ Treball explícit del text escrit des de totes les àrees curriculars. ⇒ Ús d'una metodologia que posi l'accent en la co-construcció del coneixement i que emfatitzi l'exploració activa enfront de la recepció passiva. ⇒ Ajut per establir relacions entre allò que sap i allò que aprèn per tal que el seu aprenentatge sigui significatiu: explicitació i ús de mitjans de representació. ⇒ Establiment de criteris i mitjans ajustats d'avaluació utilitzant formes diverses.
ASPECTES PERSONALS I SOCIALS	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ L'elaboració d'un autoconcepte positiu. ▪ Necessitat d'establir relacions socials. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Facilitació de la pròpia identificació personal i autovaloració positiva, amb una acció tutorial intensa. ⇒ Potenciació d'estratègies que afavoreixin la seva participació i integració en les activitats i relacions grupals.

2. Plantejaments educatius dels centres per donar resposta a l'alumnat sord.

Els alumnes amb necessitats educatives més específiques com a conseqüència d'una pèrdua auditiva molt important, requereixen plantejaments educatius globals que contemplin l'especificitat de les necessitats provocades per la sordesa, més enllà dels plantejaments individuals que permet l'escolarització en centres ordinaris sectoritzats.

Els centres ordinaris d'agrupament d'alumnat sord, compten amb la implicació de tota la comunitat educativa: claustre, pares, personal no docent, personal d'activitats complementàries i extraescolars, de manera que el projecte, segons el cas, queda explicitat en documents base de centre, com el PEC, el PCC o el Pla Estratègic, reflectint d'una manera o altra, els següents principis:

- Ús de la llengua catalana -oral i escrita- com a llengua vehicular i d'aprenentatge, amb l'ús d'estratègies i recursos específics adequats a les diferents situacions escolars.

- El centre com a context natural d'aprenentatge lingüístic: totes les interaccions que es donen amb mediació lingüística dins el centre són situacions d'aprenentatge de la llengua, cal utilitzar-les per afavorir-lo. Priorització dels aspectes funcionals.

- Cura en les condicions d'ús del llenguatge oral, per facilitar la comunicació i l'aprenentatge de la llengua: la ubicació física i les condicions visuals per a la lectura labial, l'ambient sonor per afavorir l'aprofitament de les restes auditives, i l'adaptació lingüística natural a la competència de cada alumne per facilitar-li l'aprenentatge.

- Priorització de la llengua escrita, el seu ús en el context escolar i el seu aprenentatge.

- Tractament de les dificultats auditives i les seves implicacions dins el marc tutorial, amb un coneixement i comprensió per part de tots -professorat, alumnat, famílies i personal del centre- que impliqui una normalització.

- Priorització dels aspectes personals i de relació social dels alumnes, a partir d'una important tasca d'acció tutorial, amb un tractament diferenciat de la problemàtica que comporta la sordesa, tenint en compte la diversitat, en un marc de diàleg entre els alumnes amb la mediació del tutor, i potenciant les relacions.

- Priorització d'hàbits i actituds, amb un tractament explícit de les regles de convivència i les normatives de funcionament.

- Priorització d'objectius i continguts procedimentals, amb criteris metodològics generals per potenciar l'aprenentatge significatiu: experiència directa i activitat amb la mediació del grup i de l'adult, per a la construcció del coneixement.

- Provisió d'ajuts per a l'accés a la informació formal de les diverses àrees, i informal de vida del centre: recursos visuals, equips FM, mitjans gràfics de representació del coneixement, anticipació individual/petit grup, suports escrits previs/simultanis, experimentació o exemplificació suplementària, reorganització o resum posterior de la informació.

- Adaptació / modificació del currículum, si cal, de les àrees on la pèrdua auditiva té una incidència directa: àrees de llengües i música.

- Mesures d'atenció a la diversitat de l'alumnat més o menys específiques, tant de personal com d'agrupament d'alumnes: grup-classe o grup flexible, petit-grup específic o atenció individual, per aquest ordre de preferència.

- Criteris i mitjans ajustats d'avaluació dels continguts, en funció del currículum i de les possibilitats d'expressió del coneixement de cada un, superant les dificultats lingüístiques.

- Priorització de la coordinació entre mestres, especialistes i professionals de serveis educatius.

- Formació contínua del claustre en sordesa, llenguatge, didàctica de la llengua, etc.

- Importància de la relació dels tutors i especialistes amb les famílies de l'alumnat sord: informació i orientació.

A més d'aquests plantejaments globals que permeten una millora l'educació de l'alumnat sord, l'agrupament facilita la concentració de recursos específics, tant personals com tècnics i materials, i l'especialització dels mestres o professors del centre, que permet organitzar i ajustar l'atenció educativa de cada alumne en cada moment. D'altra banda, la concentració d'alumnat sord en un centre, facilita la "normalització" de la sordesa, amb models diferents de persona sorda de diferents edats, i potencia l'establiment de relacions entre alumnes oïents i sords, i entre sords.

3. Concreció d'aquests plantejaments a l'aula i a nivell individual

Aquesta concreció es basa en la idea d'una millora conscient de la pràctica educativa a l'aula per tal de facilitar a tots els alumnes i especialment a l'alumnat sord, al màxim i de manera natural, la consecució dels objectius educatius. Aquesta millora es fonamenta en l'anàlisi d'unitats d'acció educativa, la seva relació amb l'ús del llenguatge, i la facilitació del seu accés.

Així, a l'**Educació Infantil**, les unitats d'anàlisi són les diferents situacions educatives, tant les que incideixen en aprenentatges, ja siguin concrets (psicomotricitat, ciència 3-6, llenguatge matemàtic...), com més globals (projectes, jocs de representació ...), i les relacionades amb la vida escolar (rutines, festes ...). Els paràmetres d'anàlisi d'aquestes situacions són:

- ✓ descripció general
- ✓ definició dels objectius i continguts referents a comunicació i llenguatge, a coneixements i a desenvolupament personal i social

- ✓ concreció individual d'aquests objectius, prenent com a referència les necessitats d'un alumne sord

- ✓ ús d'estratègies i organització dels ajuts i recursos per facilitar l'accés

L'esquema per l'anàlisi de les situacions educatives es concreta com segueix:

Curs:	Nivell:	Alumne:
Situació educativa:		
Descripció	Objectius / continguts - comunicació i llenguatge - coneixement - personal i social	
Objectius / continguts individuals	Estratègies / ajuts / recursos	

Pel que fa a les situacions específiques de llenguatge (conte, conversa ...), es dona un tractament diferenciat, en ser situacions que fan referència a objectius lingüístics, que s'han d'adaptar per als alumnes sords.

A l'Educació Primària, s'utilitzen dues unitats d'anàlisi que donen globalitat als plantejaments, d'una banda les àrees, des del punt de vista curricular i lingüístic, i d'altra banda, l'acció tutorial i les situacions de vida escolar (esbarjo, festes, sortides ...), amb un plantejament transversal del llenguatge.

Els paràmetres d'anàlisi de les àrees són:

- ✓ objectius i continguts curriculars
- ✓ objectius lingüístics generals i individuals
- ✓ metodologia
- ✓ avaluació
- ✓ estratègies, ajuts i recursos per facilitar l'accés

Aquest esquema es concreta de la següent manera:

Curs:	Nivell:	Alumne:		
Àrea:				
Objectius/ continguts	Objectius lingüístics	Metodologia gen	Avaluació	Estratègies / ajuts / recursos
	Generals:		General:	
	Individuals:		Individual:	

En l'àrea de llengua, es fa una incidència important en l'ús del llenguatge, tant oral com escrit, a partir de propostes concretes de treball en tallers, per tal de incidir en les funcions més complexes com explicar, definir, justificar, argumentar, resumir... Pels alumnes sords es fa una adaptació segons el cas, facilitant l'accés, oferint més oportunitats, i si cal, posant l'èmfasi en l'ús i el contingut enfront la forma.

Aquest plantejament facilita la consecució dels objectius educatius generals per part de l'alumnat sord en un entorn ordinari, a la vegada que permet fer els ajustaments individuals necessaris per a cada cas. Per això, es compta amb dos professionals especialistes en audició i llenguatge. Un, les funcions del qual van dirigides a recolzar al mestre d'aula per facilitar l'accés al currículum dels alumnes sords, l'altre, les funcions del qual van dirigides a les necessitats més específiques de llenguatge, parla i audició.

L'organització concreta de la resposta educativa adequada a cada alumne, es fa en base a la valoració del procés i les necessitats que es preveuen, estructurant l'horari escolar de cada un, especificant els diferents ajuts, ubicacions i agrupaments. Aquesta organització es va re-ajustant i perfilant durant el curs, gràcies a una estreta col·laboració de tots els professionals, que es coordinen periòdicament.

Dins aquest plantejament, s'inclou la participació dels pares en tot el procés i la seva relació amb els professionals, al llarg dels diferents cicles educatius i segons les necessitats concretes de cada alumne.

LA SITUACIÓ AL BAIX LLOBREGAT-ANOIA

Actualment, al Baix Llobregat-Anoia, s'està desenvolupant aquest projecte a tres centres d'Educació Infantil i Primària i dos d'Educació Secundària, amb diferents nivells d'aplicació, i que donen cobertura als alumnes que ho necessiten, tot i que les infraestructures no faciliten el trasllat en l'àrea geogràfica. Per altra banda, els canvis socials (arribada d'alumnes estrangers), i mèdics i tècnics (els implants coclears) fan preveure que hi haurà un canvi de necessitats i per tant caldrà articular altres respostes.

Referències bibliogràfiques

- CARDONA, MC. (1998): La intervenció logopèdica con alumnos sordos severos y profundos en una escuela integradora, en *Comunicar* núm. 11. pp. 14-16.
- CREDA BAIX LLOBREGAT (2000): *L'atenció dels alumnes sords en el marc escolar. Informació per als professionals de l'ensenyament*. Departament d'Ensenyament. Sant Feliu de Llobregat. Edició interna.
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. Generalitat de Catalunya (2003): *L'ús del llenguatge a l'escola. Propostes d'intervenció per a l'alumnat amb dificultats de comunicació i llenguatge*.
- DÍAZ-ESTÉBANEZ, E. MARCHESI, A. (1997): La discapacitat auditiva, a C.GINÉ i altres *Trastorns del desenvolupament i necessitats educatives especials*. Barcelona, Edicions Universitat Oberta de Catalunya.
- DÍAZ-ESTÉBANEZ, E.; PINTÓ, T. (1991): *Respuesta educativa I y II. Adaptaciones curriculares para los alumnos sordos*. Madrid MEC CNREE. Serie Formación.
- FREEMAN, R.; BLOCKBERGER, S. (1987): *Language Development and sensory disorder: visual and hearing impairments*, a YULE, W. I RUTTER, M., *Language Development and Disorders*. London. Mac Keith Press.
- LUETKE-STAHLMAN, B. (1999): *Language across the curriculum. When Students are Deaf and Hard of Hearing*. Hillsboro, Oregon, Butte Publications, Inc.
- MARCHESI, A., ALONSO, P., PANIAGUA, G. VALMASEDA, M. (1995). *Desarrollo del lenguaje y el juego simbólico en niños sordos profundos*. Madrid. MEC.
- PAUL, P.V. (2001): *Language and Deafness*. 3rd Edition. San Diego. Singular. Thomson Learning.
- QUIGLEY, S.P.; PAUL, P.V. (1984): *Language and Deafness*. San Diego: College Hill Press.
- SILVESTRE, N.; i altres (1998): *Sordera. Comunicación y aprendizaje*. Barcelona. Masson, Psicopedagogia y Lenguaje.
- SILVESTRE, N.; i altres (2002): *L'alumnat sord a les etapes infantil i primària. Criteris i exemples d'intervenció*. Bellaterra, UAB Serveis de Publicacions.
- TORRES MONREAL, S.; i altres (1997): *Deficiencia auditiva. Aspectos psicoevolutivos y educativos*. Madrid, Aljibe. Educación para la diversidad.